

Sevinc Aydın qızı XƏLİLOVA

Qərbi Kaspi Universiteti,

Politologiya, psixologiya və sosiologiya kafedrası, magistrant

E-mail: sevinc2399@gmail.com

NİTQ QÜSURLU UŞAQLARDA QÜSURUN ŞƏXSİYYƏTLƏRARASI MÜNASİBƏTLƏRƏ TƏSİRİNİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ DAİR NƏZƏRİ FİKİRLƏRİN TƏHLİLİ

Xülasə

Müəllif təqdim olunan məqalədə nitq qüsurunun uşaqlarda şəxsiyyətlərarası münasibətə təsirini müzakirə etmişdir. Məqalədə nitq qüsuru olan uşaqların qüsurun şəxsiyyətlərarası münasibətə etdiyi təsirin xüsusiyyətlərinin ədəbiyyat icmalı üzrə təhlili aparılmışdır. Bu kateqoriyadan olan uşaqların həmyaşıdları qrupunda ünsiyyət xüsusiyyətləri, nitq qüsurunun uşağın şəxsiyyətinə necə təsir etdiyi və nəticədə şəxsiyyətlərarası münasibətlərin inkişafında pozulmalar nəzərə alınır. Yerli və xarici tədqiqatlarda icmalı göstərir ki, nitq pozuntusu olan uşaqlarda pozuntunun şəxsiyyətlərarası münasibətin inkişafına mənfi təsiri qəbul edilir.

Açar sözlər: şəxsiyyətlərarası münasibətlər, uşaq, nitq, psixi inkişaf, nitq qüsuru.

UOT: 159

DOI: <https://doi.org/10.54414/UDGD1707>

Giriş

Nitq qüsuru günümüzün aktual problemlərindən birinə çevrilmişdir. Sərbəst və gözəl nitq uşağın hərtərəfli inkişafı üçün zəruri şərtlərdən hesab olunur. Nitq anadan gəlmə olmayıb uşağın inkişafı ilə tədricən formalaşır. Nitqin inkişafı ətraf aləmdə baş verən bir çox amillərdən asılıdır. Nitq funksiyası uşağın zehni inkişafında mühüm rol oynayır, bu müddət ərzində idrak fəaliyyətinin, konseptual düşüncə qabiliyyətinin formalaşması baş verir. Tam hüquqlu şifahi ünsiyyət normal sosial insan təmaslarının həyata keçirilməsi üçün zəruri şərtidir və bu, öz növbəsində, uşağın ətraf aləm haqqında anlayışını genişləndirir. Uşağın nitq qabiliyyəti onun davranışını tənzimləyir, kollektiv fəaliyyətin müxtəlif formalarında adekvat iştirakını planlaşdırmağa kömək edir.

Əsas hissə

Məktəbəqədər yaş dövrü uşaqların ən intensiv nitq inkişafı ilə xarakterizə olunur. Çox vaxt lüğətin genişlənməsində keyfiyyət sıçrayışı olur. Uşaq nitqin bütün hissələrini aktiv şəkildə işlətməyə başlayır, söz yaradıcılıq bacarıqları tədricən formalaşır [10,46]. Bəzi tədqiqatçılar uşaqların söz yaradıcılığı mərhələsini, dil hadisələrinə və ümumiləşdirmələrə marağın artmasını (T.N.Uşakova, S.N.Zeytlin və s.) fərqləndirirlər. Dilin mənimsənilməsi prosesi o qədər dinamikdir ki, üç yaşından sonar yaxşı

səviyyədə nitqi inkişaf edən uşaqlar yalnız qrammatik cəhətdən düzgün sadə cümlələrdən istifadə etməklə deyil, həm də bir çox növ mürəkkəb cümlələrdən, bağlayıcılardan (amma, əgər, çünki və s.) istifadə edərək sərbəst ünsiyyət qururlar. Bu zaman uşaqların aktiv lüğət ehtiyatı 3-4 min sözə çatır, sözlərin mənalarına uyğun daha differensial istifadəsi formalaşır, fleksiya prosesləri təkmilləşir. Beş-altı yaşında uşaqların ifadələri kifayət qədər uzun olur, müəyyən bir təqdimat məntiqi tutulur. Çox vaxt onların hekayələrində fantaziya elementləri, real həyatda mövcud olmayan epizodlarla çıxış etmək istəyi yaranır.

Məktəbəqədər dövrdə nitqin fonetik tərəfinin kifayət qədər aktiv formalaşması, müxtəlif heca strukturlarının təbəqələrini və səs məzmununu çoxaltmaq qabiliyyəti yaranır [15,255]. Uşaqlardan hər hansı biri eyni anda səhv edərsə, o zaman onlar üçün ən çətin, az istifadə olunan və ən çox tanış olmayan sözlərə aiddir. Eyni zamanda, uşağı düzəltmək, nümunəvi cavab vermək və ona bu sözü düzgün tələffüz etmək üçün biraz “öyrətmək” kifayətdir. O, bu yeni sözü tez bir zamanda müstəqil nitqə daxil edəcəkdir.

İxtiyari nitq qüsuru uşağın davranış və fəaliyyətində bu və ya digər dərəcədə öz təsirini görsədir. Nitqində qüsurlu olan uşaqlar digərlərindən fərqləndiklərini dərk etdikləri

andan etibarən daha səssiz, özünə qapanıq və utancaq olurlar. Zamanında müdaxilə edilmədikdə bu gələcəkdə daha arzuolunmaz və mürəkkəb halların yaranmasına gətirib çıxara bilər. Nitq qüsurunun təsir etdiyi məqamlardan biri də şəxsiyyətlərarası münasibətlərdir. Şəxsiyyətlərarası münasibətlər insanlar arasında subyektiv olaraq yaşanan, birgə fəaliyyət və ünsiyyət prosesində insanların bir-birlərinə göstərdikləri qarşılıqlı təsirlərin təbiətində və üsullarında obyektiv şəkildə təzahür edən münasibətlərdir. Şəxsiyyətlərarası münasibətlər insanların bir-birini qavradığı və qiymətləndirdiyi münasibət, oriyentasiya, gözləntilər, stereotiplər və digər meyllər sistemidir. Bu meyllər məzmun, məqsədlər, dəyərlər və birgə fəaliyyətin təşkili ilə vasitəçilik edir və kollektivdə sosial-psixoloji iqlimin formalaşması üçün əsas rolunu oynayır. Psixoloji və pedaqoji tədqiqatlar uşağın şəxsiyyətinin və onun digər uşaqlarla münasibətlərinin formalaşmasında həmyaşıdları ilə ünsiyyətin mühüm rolunu inandırıcı şəkildə göstərir (T.A.Markova, V.G.Neçaeva, A.P.Usova). Ünsiyyətin pozulması və onunla əlaqəli mənfi emosional vəziyyət çox vaxt şəxsiyyətlərarası münasibətlərin pozulmasına səbəb olur (E.A.Arkin, L.İ.Bozhovich). Sosial mühitdə uşaqların qarşılıqlı əlaqəsi problemi kifayət qədər öyrənilməmişdir, nitq qüsurunun olması uşağın şəxsiyyətinin formalaşmasına və ətrafdakılarla münasibətlərinə mənfi təsir göstərir. Belə uşaqların qarşılıqlı əlaqəsinin xüsusiyyətləri onların şəxsi inkişafının xüsusiyyətləri ilə əlaqədar olaraq xüsusi olaraq formalaşır. Nitq pozuntuları uşağın başqaları ilə münasibətlərinin təbiətinə, onun özünüdərkinin və özünə hörmətinin formalaşmasına təsir göstərir. Ümumi nitq inkişaf etməmiş məktəbəqədər uşaqların inkişaf xüsusiyyətlərini öyrənərək, O.A.Slinko qeyd edir ki, ünsiyyət vasitələrinin formalaşmaması həmyaşıdlar qrupunda əlverişsiz münasibətlərin əsas səbəbi ola bilər. Nitq patologiyası olan uşaqların şəxsiyyəti mövcud qüsurlar səbəbindən özünəməxsus inkişaf şəraitində formalaşır. Nitqin vaxtında inkişafı uşağın normal zehni inkişafı üçün əsas şərtlərdən biridir. Şifahi nitqin təzahüründə gecikmə, zəif söz ehtiyatı və digər pozuntular uşağın özünüdərkinin və özünü qiymətləndirmənin formalaşmasında əks olunur. Ünsiyyət pozuntularının səviyyəsindən

və nitq qüsurunun təcrübə dərəcəsiindən asılı olaraq, G.V.Chirkina nitqinin ümumi inkişafı olmayan uşaqları üç qrupa bölmür:

Birinci qrupun uşaqları nitq qüsuru təcrübəsini nümayiş etdirmirlər, nitqlə təmasda çətinlik çəkmirlər. Onlar böyüklər və həmyaşıdları ilə fəal ünsiyyət qurur, şifahi olmayan ünsiyyət vasitələrindən geniş istifadə edirlər. Ünsiyyətə girirlər və dialoq aparırlar, tez-tez suallar, şərhlər və təşviqedici bəyanatlarla bir-birlərinə müraciət edirlər.

İkinci qrupun uşaqları başqaları ilə əlaqə qurmaqda müəyyən çətinliklərlə üzləşirlər, ünsiyyət qurmağa can atmırlar, suallara birhəcalı cavab verməyə çalışırlar, nitqdən istifadəni tələb edən situasiyalardan qaçırlar, oyunda şifahi olmayan ünsiyyət vasitələrinə müraciət edirlər. Bu qrupdakı uşaqlar ünsiyyətdə nadir hallarda təşəbbüs göstərilir. Söhbət mövzusu və ya vəziyyət emosional reaksiya doğursaydı, uşaqlar aktivdirlər, başladıkları ünsiyyəti dəstəkləyirlər. Rabitə tərəfdaşlarının müraciətlərinə şifahi deyil, daha çox əməli hərəkətlərlə reaksiya verirlər.

Üçüncü qrupun uşaqları ünsiyyətdən imtina, təcrid, aqressivlik, aşağı özünü qiymətləndirmə ilə ifadə olunan nitq neqativizminə malikdir. Uşaqlar böyüklər və həmyaşıdları ilə ünsiyyətdən qaçırlar. Bu qrupdakı uşaqlar nadir hallarda ünsiyyətin təşəbbüskarı olurlar. Həmyaşıdları ilə deyil, böyüklərlə ünsiyyət qurmağa üstünlük verirlər. Uşaqlar ünsiyyət tərəfdaşlarının onları birgə fəaliyyətə cəlb etmək cəhdlərinə laqeyd qalırlar, başlayan ünsiyyəti dəstəkləməzlər. Uşaqlar nadir hallarda həmyaşıdlarına xahiş və ya müzakirə cəhdləri ilə müraciət edirlər. Bu qrupdakı uşaqlar vəziyyətin qeyri-şifahi kontekstini nəzərə almadan, çox vaxt səssiz hərəkət etməyi üstün tuturlar.

Nitq qüsurlu uşaqların şəxsiyyət xüsusiyyətlərinin və şəxsiyyətlərarası münasibətlərin öyrənilməsinə həsr olunmuş azsaylı əsərlər arasında V.M.Şklovski, V.İ.Seliverstov, L.A.İ.Qonçaruk, G.A.Volkov və başqalarının əsərlərini göstərmək olar. A.A.Bodalayev qeyd edir: biz görürük ki, şəxsiyyətlərarası münasibətlərin öyrənilməsi kəskin praktiki maraq kəsb edir: insanların əhval-ruhiyyəsi, mənəvi rahatlığı, "ailədəki psixoloji iqlim", təhsil müəssisəsi və s. Nitqi normal inkişaf etmiş kiçik yaşlı məktəblilər

arasında ən çox şəxsiyyətlərarası münasibətlər öyrənilmişdir. Lakin yazılı nitqi mənimsəməkdə problemlərə görə daim öyrənmədə çətinlik çəkən nitq pozuntusu olan uşaqlarda şəxsiyyətlərarası münasibətlər kifayət qədər öyrənilmir, yalnız ayrı-ayrı əsərlərlə, əsasən kəkələyən uşaqlar və nitq qüsurları olan uşaqlarla təmsil olunur. Disqrafıyası olan uşaqlarda bu problemin yalnız davranış aspekti öyrənilmişdir (K.P.Bekker və M.Sovakin tədqiqatları). Buna görə də, disqrafik uşaqlara münasibətdə şəxsiyyətlərarası münasibətlər problemi aktualdır və inkişaf etdirilməlidir. Afaziya qeyri-adekvatlıq affekti özünü onda göstərir ki, afaziya olan uşaqların ümumi və şifahi ünsiyyətin pozulması ilə yanaşı, mənfi emosional reaksiyalar, təcrid, depressiya, danışma qorxusu, şəxsi münasibətlərdə pozulmalar olur. Afaziya narahatlıq əlaməti geniş şəkildə qeyd olunur. Spinger narahatlığı iki növə ayırır:

- şəxsi narahatlıq- bu, insanın kifayət qədər geniş spektrli hadisələri təhdid kimi qəbul etməyə meyindən bəhs edən sabit bir xüsusiyyətdir;

- reaktiv narahatlıq - müvəqqəti gərginlik, narahatlıq, əsəbilik vəziyyətidir. Şəxsi narahatlıq afaziyanın bütün formalarında ifadə edilirsə, reaktiv narahatlıq temporal bölgələrin zədələnməsi olan xəstələrdən daha çox motor forması olan xəstələrdə daha yüksəkdir. Xəstəliyin müxtəlif mərhələlərində narahatlıq dəyişə bilər. Kəskin mərhələdə reaktiv narahatlıq, xroniki mərhələdə şəxsi narahatlıq daha yüksəkdir.

- Şifahi və yazılı nitq pozuntusu olan uşaqlarda yüksək səviyyədə narahatlıq, çoxsaylı davranış pozuntuları yaranır. K.P.Becker və M.Sovak yazılı nitq qüsurları olan uşaqlarda 2 qrup davranış pozuntusunu ayırırlar:

- davranışın involusiyası (öyrənmək istəməməsi, məktəb qorxuları, təcrid, qeyri-mütəşəkkillik, astagəllik, əsəbilik, qidalanma pozuntuları, sidik qaçırma);

- aktiv kompensasiya variantı (inadkarlıq, itaətsizlik, məktəbdə və evdə başqalarına qarşı aqressivlik).

Uşaqlarda kəkələmə zamanı ən çox şəxsiyyət deformasiyaları özünü göstərir. Onlar nitqin zəifliyinə ikinci dərəcəli reaksiyalar kimi çıxış edirlər. Bir sıra tədqiqatçılar (V.İ.Seliverstov və

başqaları) kəkələyənlərdə şəxsiyyət pozuntularının heterogenliyini qeyd edir və kəkələyənlər arasında üç qrupu ayırırlar.

1-ci qrup - bunlar qeyri-sabit nitqi olan, kəkələməyə fikir verməyən, praktiki olaraq heç bir şəxsiyyət deformasiyası olmayan uşaqlardır. Danışmaqdan qorxmurlar və ünsiyyət qururlar.

2-ci qrup - bunlar konstitusiyal xüsusiyyətlərinə görə kəkələmədən əvvəl nevropatik keçmiş olan uşaqlardır. Belə uşaqlarda nevropatik meylin aktuallaşması var, bu da kəkələməyə səbəb olur. Belə uşaqlar şıltaq olur, özünə qapanır, başqalarından çəkinməyə başlayır, tez-tez ağlayır, az danışmağa çalışır. Onlarda adaptiv xarakter daşıyan yeni şərti refleks əlaqələri var (nitq zamanı qolların, ayaqların, gövdənin müşayiət olunan hərəkətləri).

3-cü qrup - bunlar psixosomatik olaraq zəif uşaqlardır, onlar kəkələmə yaranmadan öncə narahat, təsirə meyilli, yüksək təklif qabiliyyətinə malik olurlar. Kəkələmə ilə bütün bunlar böyüyür, danışma qorxusu tez-tez mutizmə, şəxsiyyət pozuntularının daha da irəliləməsinə səbəb olur.

Beləliklə, G.A.Volkova kəkələyənlər arasında şəxsiyyətlərarası münasibətlərdə sosial qarşılıqlı əlaqənin əsas modellərinin heterogenliyini qeyd edir. Ümumiyyətlə, kəkələməyə münasibət uşaqların ünsiyyətcilliyinin təbiətinə müxtəlif formada təsir göstərir. Qrupdakı davranış tərzinə görə kəkələyənlərin 4 alt qrupu fərqləndirilir:

1. Birinci qrupa aid olan uşaqlar əsasən klonik və ya klonotonik orta və ağır dərəcəli kəkələmə olan uşaqlardır. Həyəcanlı, səs-küylü, ünsiyyətcil olurlar. Müxtəlif fəaliyyətlərdə tanınmış liderlik edirlər. İstənilən vəziyyətdə nitqdən istifadə etmək qabiliyyətinə malikdirlər. Nitq qüsuru aktiv fəaliyyətlə kompensasiya olunur.

2. İkinci qrupa aid olan uşaqlar yüngül və orta dərəcədə klonik kəkələmə olan uşaqlardır. ünsiyyətcil, intizamlı, toplanmış, ünsiyyətdə ikinci dərəcəli rollar tuturlar. Onlar təşkilatçı olmaqdansa, təbəçiliyə üstünlük verirlər.

3. Üçüncü qrupa aid olan uşaqlar yüngül və orta dərəcədə tonik kəkələmə olan uşaqlardır. Çox az ünsiyyətcil, müstəqil oynaya bilməyən, demək olar ki, kollektiv oyunlarda iştirak etmirlər. Passiv ifaçıdırlar.

4. Dördüncü qrupa aid olan uşaqlar şiddətli və orta dərəcədə tonik kəkələmə olan uşaqlardır. Səssiz, utancaq, qorxaq, təcrid olunan kimi xarakterizə olunur. Onlar yalnız oynamağa üstünlük verirlər. Onlar açıq müdafiə reaksiyalarına malikdirlər, tez yorulurlar və müxtəlif mənfi təzahürlərə meyllidirlər. Bu xüsusiyyətlər həm təlim, həm də oyun fəaliyyətində qorunub saxlanılır.

Mərkəzi sinir sisteminin zədələnməsi nəticəsində yaranan nitq qüsuru olan bir çox uşaqlarda davranışları yüksək həyəcanlılıq, həddindən artıq impulsivlik ilə çətinləşir, bu da həmyaşıdları ilə münasibətlərə səbəb olur. Bir qrup uşaq var ki, yorğunluğun artması səbəbindən tənha fəaliyyətlərə və oyunlara üstünlük verir, başqaları ilə ünsiyyət qurmaqda çətinlik çəkir.

O.N.Usanovanın məktəbəqədər yaşlı uşaqların başqaları ilə sosiometrik vəziyyətinin təhlilinə yönəlmiş tədqiqatları uşaqların şəxsi keyfiyyətləri ilə qüsurun şiddəti arasında əlaqəni göstərir. Şəxsiyyətlərarası münasibətlər sistemində yüksək mövqə tutan məktəbəqədər uşaqlar arasında yarıdan çoxu yaxşı inkişaf etmiş nitq və müsbət şəxsi keyfiyyətlərə malikdir. Ancaq məktəbəqədər uşaqlar arasında müsbət sosiometrik statusu olan, lakin ağır nitq qüsuru olan uşaqlar var. Nitqi zəif olan, aşağı statusa malik olan məktəbəqədər uşaqlar liderlik və təşkilatçılıq keyfiyyətlərinə malik olsalar da, qrupdakı mövqelərini yaxşılaşdırma bilmirlər. (O.N.Usanova).

Nəticə. Sistemli nitq pozuntusu olan uşaqları səciyyələndirərək qeyd etmək olar ki, bu problemlə bir çox alimlər məşğul olmuşlar. Onlar göstərirlər ki, nitq pozuntusu olan uşaqlarda ikinci dərəcəli təzahür kimi təcrid, utancaqlıq, balanssızlıq, neqativizm müşahidə olunur. Öz qüsurlarını dərk etmək ünsiyyətin məhdudlaşmasına və ya tam təcrid olunmasına, şəxsiyyətlərarası münasibətlərin pozulmasına gətirib çıxarır. Bu, nitqin kommunikativ funksiyasının pozulmasına gətirib çıxarır. Ancaq bu nümunələr bütün uşaqlar üçün ümumi deyil. Uşağın ailəsi və ətraf mühiti böyük təsir göstərir. Ətraf mühit əlverişlidirsə, uşaqlar yeni kommunikativ vəziyyətlərə daha asan uyğunlaşır, nitq qüsurunun olub-olmamasından asılı olmayaraq həmyaşıdları ilə asanlıqla təmasda olurlar. Bu uşaqların geniş ünsiyyət diapazonu var, həmyaşıdları arasında

fərqlənmək istəyi var və açıq liderlik keyfiyyətləri özünü göstərir. Ətraf mühitin qeyri-sabitliyi və ailənin neytral təsiri ilə uşaqlar neytral mövqə tuturlar, onların özünü qiymətləndirməsi və davranış tərzini müəllimlərin və həmyaşıdların qiymətləndirmələrindən və dəyər mühakimələrindən asılıdır. Belə uşaqlar bir-birləri ilə münasibətlərindən aydın şəkildə xəbərdar deyillər, onlar kommunikativ seçimə sövq edə bilmirlər və seçirlərsə, əsasən həmyaşıdının şəxsi keyfiyyətləri ilə motivasiya olunurlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Ə.S.Bayramov, Ə.Ə.Əlizadə. Psixologiya. Bakı, 2009
2. Ə.Ə.Qədirov. Yaş Psixologiyası. Bakı, 2008
3. Волковская, Т. Н., Юсупова, Г. Х. Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи. [Текст] — М.: Книголюб, 2004. — 104 с.
4. Глозман Ж.М. Общение и здоровье личности. - М., 2002.
5. Горянина В.А. Психология общения. - М., 2002.
6. Кан-Калик В. А., Ковалев Г. А. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования // Вопросы психологии, 1985. №4.
7. Кулагина И.Ю. Возрастная психология. - М., 1998.
8. Кулагина И.Ю. Личность школьника. - М., 1999.
9. Куницына В.Н. Межличностное общение. - М., 2001.
10. Лалаева Р.И., Венедиктова Л.В. Нарушения чтения и письма у младших школьников. Диагностика и коррекция. Ростов н/Д. – СПб., 2004.
11. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. - М., 1979.
12. Леонтьев А.А. Психология общения. - Тарту, 1974.
13. Лепская Н.И. Язык ребенка: онтогенез речевой коммуникации. - М., 1997.
14. Лисина М.И. Генезис форм общения у детей. //Принципы развития психологии. - М., 1979.

15. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. - Киев, 1990.
16. Слинько, О. А. К изучению проблемы межличностных отношений дошкольников с нарушениями речи [Текст] // Дефектология. — 1992. — № 1. — с.62-67
17. Савина, Е. А. Состояние диалогической речи у детей младшего школьного возраста, имеющих общее недоразвитие речи [Текст] // Практическая психология и логопедия. — 2005. — № 4. — с.26-28

Севиндж Айдын кызы ХАЛИЛОВА

*Западно-Каспийский университет,
кафедра политологии, психологии и социологии, магистр*

E-mail: sevinc2399@gmail.com

АНАЛИЗ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ПО ИЗУЧЕНИЮ ВЛИЯНИЯ ДЕФЕКТА НА МЕЖЛИЧНОСТНЫЕ ОТНОШЕНИЯ У ДЕТЕЙ С ДЕФЕКТОМ РЕЧИ

Резюме

В представленной статье автор исследовал влияние речевых нарушений на межличностные отношения у детей. В статье на основе обзора литературы проведен анализ особенностей влияния инвалидности на межличностные отношения детей с дефектом речи. Рассмотрены особенности общения детей данной категории в группе сверстников, и то каким образом речевой дефект влияет на личность ребенка, а как следствие на нарушения в развитии личностных отношений. Обзор отечественных и зарубежных исследований показывает, что дети с нарушениями речи негативно влияют на развитие межличностных отношений.

Ключевые слова: межличностные отношения, ребенок, речь, психологическая развитие, нарушение речи.

Sevinj Aydın KHALILOVA

*Western Caspian University,
Department of Politology, Psychology and Sociology, Master
Email: sevinc2399@gmail.com*

ANALYSIS OF THEORETICAL IDEAS ON STUDYING THE EFFECT OF THE DEFECT ON INTERPERSONAL RELATIONSHIPS IN CHILDREN WITH SPEECH DEFECTS

Summary

In the presented article, the author discussed the impact of speech impairment on interpersonal relationships in children. In the article, the analysis of the characteristics of the influence on the relations with personalities with speech attempts was carried out according to the literature review. Characteristics of communication in the peer group of children of this category, how the speech defect affects the child's personality and, as a result, disturbances in the development of interpersonal relationships are taken into account. A review of local and foreign studies shows that children with speech disorders have a negative impact on the development of interpersonal relationships.

Key words: interpersonal relationships, child, speech, mental development, speech disorder.

Daxil olub: 02.05.2023.